

טנא
פירות העמל

**לקט מאמרותיו של
הרב זאב שטיינמין**

**רעיונות וקישורים בדרוש
על פרשת משפטים**

מכון הו"ל טנא פירות העמל

טל. 052-7620949

לדרשות הקדשות וכל ענין:

tenepirotheamal@gmail.com

כי לי בני ישראל עבדים

אִם בְּנֵי יִבְיָא בְּנֵי יִבְיָא אִם בְּעַל אִשָּׁה
הוּא וְיִצְבָּחָה אִשְׁתּוֹ עִמּוֹ (שמות כא. ג.)

ברש"י ויצאה אשתו עימו וכי מי הכניסה שתצא, אלא מגיד הכתוב שהקונה עבד עברי חייב במזונות אשתו ובניו. אחר שנעשינו עבדים להבורא יתברך שמו כמו שנאמר פִּי עֲבָדֵי הֵם אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶתְּם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לֹא יִמְכְרוּ מִמֶּכְרֶת עֶבֶד (ויקרא כה. מב) וברש"י כי עבדי הם שטרי קודם, הרי אנו כעבד עברי שאף אדוננו כביכול יתברך שמו חייב במזונות נשי ובני עבדיו, אבל ודאי שבשביל זה עלינו לנהוג כעבדים נאמנים ולעשות רצון אדוננו ואז הוא אדוננו יתברך שמו יספק לנו כל צרכנו מזונותינו ומזונות נשינו ובנינו.

לכל נברא יש יעוד שעליו לבצע

וְהַגִּישׁוּ אֲדָנָיו אֶל הָאֱלֹהִים וְהַגִּישׁוּ אֶל הַדָּלָת אוֹ אֶל הַמְּזוּזָה וְרִצַּע אֲדָנָיו אֶת אֲזָנָיו בַּמֶּרְצַע וְעָבְדוּ לְעַלְמָם (שמות כא. ו.)

ברש"י ורצע אדוניו את אזנו במרצע בא"ד מה ראה אוזן להירצע מכל שאר איברים שבגוף, אמר רבי יוחנן בן זכאי אוזן זאת ששמעה על הר סיני לא תגנוב והלך וגנב תירצע (מכילתא פ"ב), ואם מוכר עצמו, אוזן ששמעה על הר סיני כי לי בני ישראל עבדים והלך וקנה אדון לעצמו תירצע (קידושין כב ע"ב).

ולכאורה אם הלך וגנב למה תירצע האוזן ששמעה ולמה לא תירצע היד הגונבת,

וכן אם הלך וקנה אדון לעצמו למה תירצע דוקא האוזן ולא האיברים שבהם פעל לקנות אדון לעצמו. אך נראה פשוט כי לכל יצור ולכל ברייה ולכל אבר אם באדם או בחי או בצומח ובדומם יש יעוד ותפקיד שלשמו הוא נברא, ואותה אוזן ששמעה לא בכדי היא שמעה בסיני אלא בשביל מטרה ויעוד מסויים, ואת הלא תגנוב היא שמעה במטרה להיות מעברת זאת לאיברי האדם, ואם הלך ברגליו וגנב בידו הרי שהאוזן לא ביצעה את פעולתה להיות מעברת את ששמעה, כי אם האוזן ששמעה היתה מעבירה את הדיבור לא תגנוב אז היה דיבור זה מופנם באיברי האדם והאדם לא היה מבצע פעולה זו, וכן אוזן ששמעה על הר סיני כי לי בני ישראל עבדים והיא לא העבירה את הדיבור הזה לאדם כדי שיופנם בתוכו בעצמו אלא הוא כן הלך וקנה אדון לעצמו, ודאי שהאוזן תירצע.

לבני כל גלוותא דישראל שלומכון יסגא

לעלם עד עת קיבוץ גלויות בגאולת אחישנה

וְהַגִּישׁוּ אֲדָנָיו אֶל הָאֱלֹהִים וְהַגִּישׁוּ אֶל הַדָּלָת אוֹ אֶל הַמְּזוּזָה וְרִצַּע אֲדָנָיו אֶת אֲזָנָיו בַּמֶּרְצַע וְעָבְדוּ לְעַלְמָם (שמות כא. ו.)

ברש"י ועבדו לעולם, עד היובל, או אינו אלא לעולם כמשמעו, תלמוד לומר וְאִישׁ אֶל מִשְׁפַּחְתּוֹ תִּשְׁבוּ (ויקרא כה. ג) ויבל היא תקיה לכם וגו' וְאִישׁ אֶל מִשְׁפַּחְתּוֹ תִּשְׁבוּ מגיד שחמישים שנה קרויים עולם, ולא שיהא עובדו כל חמישים שנה אלא עובדו עד היובל בין סמוך בין מופלג.

הוא עד היובל, אך יש שהיובל עת השיבה לנחלתו ואדמתו יהיה מוקדם, כן מה שכתב לאחנא בני גלוותא בבבל ובמדי ובשאר כל גלוותא דישראל שלומכון יסגא לעולם עת קיבוץ גלויות, הלעולם הזה בקיבוץ גלויות יכול שיהיה לא רק במופלג אלא גם בסמוך, וכדרכי יהושע בן לוי במסכת סנהדרין (צח ע"א) כתיב בְּעֵתָהּ וּכְתִיב אַחֲשִׁינָהּ (ישעיה ס. כב, אָנִי ה' בְּעֵתָהּ אַחֲשִׁינָהּ), זכו אחישנה לא זכו בעתה, ואנו מקווים ומיחלים לאחישנה בסמוך במהרה בימינו אמן.

כמה פעמים הוזכרו על הגרים

וְגַר לֹא תוֹנֶה וְלֹא תִלְחָצֶנּוּ כִּי גֵרִים הֵייתֶם בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם (שמות כב. כ).

בראשית חכמה (פרק ד' משער הענה ד"ה גרי הצדק) חביבין הגרים ששקלן הקב"ה כקדושת שבת וקדושת מע"א, שהזהיר הכתוב על השבת בכ"ח מקומות ועל עבודת אלילים בכ"ח מקומות ואף על הגר מוזהר בכ"ח מקומות וכו', ע"כ. ונאמר כאן וְגַר לֹא תוֹנֶה וְלֹא תִלְחָצֶנּוּ כִּי גֵרִים הֵייתֶם וגו' ונאמר וְאֵתֶם יְדַעְתֶּם אֶת נַפְשׁ הַגֵּר כִּי גֵרִים הֵייתֶם וגו' (שמות כג. ט) ונאמר בְּאֶזְרַח מִכֶּם יִהְיֶה לְכֶם הַגֵּר הַגֵּר אֶתְכֶם וְאֶהְבֶּתֶ לּוֹ כְּמוֹךָ כִּי גֵרִים הֵייתֶם וגו' (ויקרא יט. לד) ונאמר וְאֶהְבֶּתֶם אֶת הַגֵּר כִּי גֵרִים הֵייתֶם וגו' (דברים י. ט), וברמז הראשי תיבות של כ"ח מקומות שמוזהר על הגר.

אבל במדרש תנחומא (ויקרא סימן ב) אָמַר רַבִּי יְהוּדָה בְּרַ שְׁלוֹם אֶתָּה מוֹצֵא אַרְבָּעִים

ובמסכת סנהדרין (יא ע"ב) מעשה ברבן גמליאל שהיה יושב על גב מעלה בהר הבית והיה יוחנן סופר הלז עומד לפניו ושלוש איגרות חתוכות לפניו מונחות, אמר לו טול איגרתא חדא וכתוב לאחנא בני גלילאה עילאה ולאחנא בני גלילאה תתאה שלומכון יסגא מהודעין אנחנא לכון וכו' וטול איגרתא חדא וכתוב לאחנא בני דרומא שלומכון יסגא מהודעין אנחנא לכון וכו' וטול איגרתא חדא וכתוב לאחנא בני גלוותא בבבל ולאחנא דבמדי ולשאר כל גלוותא דישראל שלומכון יסגא לעלם וכו'. דוקא באגרת שלישית צויה לכתוב שלומכון יסגא לעולם, לא כן בשני אגרות ראשונות שלא צויה לכתוב תיבת לעולם. אמנם הרש"ל בהגהתו הוסיף תיבת לעולם גם בשני איגרות ראשונות, אך גם אפשר מה שרק להגלויות מארבע כנפות תבל שלא מארץ ישראל צויה לכתוב שלומכון יסגא לעולם כי לעולם הוא עד עת הגאולה שלימה במהרה בימינו שאז יתקבצו כל נפוצות ישראל מארבע כנפות הארץ והכל ישבו לביתם ולאחוזתם בארץ ישראל כמו שועבדו לעולם הוא עד היובל שאז וקראתם דרור בְּאֶרֶץ לְכָל יִשְׁבֵיהָ וגו' וְשַׁבְתֶּם אִישׁ אֶל אֶחָזְתּוֹ וְאִישׁ אֶל מִשְׁפַּחְתּוֹ תֵּשְׁבוּ (ויקרא כה. י), מה שלא היה צריך לכתוב תיבת לעולם לבני גלילאה ובני דרומא שהם כבר יושבים עם משפחותיהם על אדמתם בארץ ישראל.

גם מה שברש"י ולא שיהא עובדו כל חמישים שנה אלא עובדו עד היובל בין סמוך בין מופלג, היינו שאמנם לעולם

לפיכך הקפידה תורה ליתן שכרו, ונכבד הכלב מן העובד כוכבים שהנבילה ימכור לנכרי וטריפה לכלב.

נכבד הכלב מן העובד כוכבים, לכאורה אפשר או בדרך א' שעדיפותו של הכלב על הנכרי הוא במה שהטריפה לכלב ואילו לנכרי רק הנבילה שנתנבלה, או בדרך ב' שעדיפות הכלב הוא במה שלנכרי במכירה ואילו לכלב בנתינה והשלכה, ולדרך זה מה שבנכרי הזכיר נבילה ולא טריפה, לפי שבזה מיירי בקרא לא תאכלו כל נבלה וגו' או מכר לנכרי (דברים יד. כא) ואילו בכלב הזכיר טריפה לפי שבזה מיירי בקרא ובשר בשדה טרפה לא תאכלו לכלב תשליכון אותו, אבל עיקר העדיפות בכלב על הנכרי הוא שלנכרי במכירה ולכלב בנתינה.

איסור צער בעלי חיים בנכרי

ובקובץ שיעורים (פסחים שם) כתב דיש לחקור אם בנכרי יש איסור צער בעלי חיים כמו בבהמה, שהרי אי אפשר ללמוד צער בעלי חיים דנכרי מבהמה לפי הרש"י שנכבד הכלב מהעכו"ם. ולענ"ד אם נכבד הכלב על העכו"ם שהכלב מקבל את הטריפה ואילו הנבילה לנכרי, כי אז נכבד הכלב גם על הגר תושב שקיבל על עצמו שלא לעבוד עבודה זרה, שהרי הנבילה לגר אשר בשעריך תתננה ואכלה או מכור לנכרי, והיוצא מזה שגם איסור צער בעלי חיים דגר תושב אי אפשר ללמוד מצער בעלי חיים דבהמה, וזה לא ייתכן שהרי והחזקת בו גר ותושב וחי עמך (ויקרא כה. לה) ואתה מצווה להחיותו ועל אחת כמה

ושמונה פעמים הזהיר הקדוש ברוך הוא בתורה על הגרים וכנגדן הזהיר על עבודה זרה, אמר הקדוש ברוך הוא דיו שהניח עבודה זרה ובא אצלכם, אני מזהירך שתאבהו שאני אהבו שנאמר ואהב גר לתת לו לחם ושמלה וגו' (דברים י. יח). ועדיין במסכת בבא מציעא (נט ע"ב) תניא רבי אליעזר הגדול אומר מפני מה הזהירה תורה בל"ו מקומות ואמרי לה במ"ו מקומות בגר, מפני שסורו רע. ואילו במסכת קידושין (ע" ע"ב) אמר רבי חלבו קשים גרים לישראל כספחת, ובתוס' שם בא"ד ויש מפרשים דקשים גרים לישראל כספחת לפי שהזהיר הקב"ה עליהם בכ"ד מקומות שלא להונות אותם. הרי כמה וכמה שיטות במנין האזהרות ויתכן שיש הנמנין ויש שאין נמנין, וכמו שרצו לחלק בתוס' מסכת בבא מציעא (שם נט ע"ב) ד"ה ואמרי לה במ"ו, שיש מפרש משום דחשיב כי גרים הייתם וכיוצא בה.

נכבד הכלב מן העובד כוכבים

ואנשי קדש תהיון לי ובשר בשדה טרפה לא תאכלו לכלב תשליכון אותו (שמות כב. ל).

לרבי יהודה במסכת פסחים (כא ע"ב וכב ע"א) כל איסורים שבתורה אסורין בהנאה נפקא מלכלב תשליכון אותו, אותו אתה משליך לכלב ואי אתה משליך לכלב כל איסורין שבתורה, וברש"י ד"ה אותו אתה משליך בא"ד דאי לאו אותו הוה אמינא קרא למצוותיה איצטריך שאין הקב"ה מקפח שכר כל בריה ונאמר במצרים לא יחרץ כלב לשנו (שמות יא. ז)

(פסחים קיח ע"א) כל המספר לשון הרע וכל המקבל לשון הרע וכל המעיד עדות שקר בחבירו ראוי להשליכו לכלבים שנאמר לכלב תשליכון אותו וכתוב בתריה לא תשא שמע שוא וקרי ביה לא תשיא, ולשון הרשב"ם בפסחים שם וקרי ביה לא תשיא, נראה בעיני דלא גרסינן ליה, דכולהו משתמע מלא תשא, שכשמספר או מעיד הרי נושא בפיו שמע שוא.

ומהג' שהקב"ה שונאן (פסחים קיג ע"ב) הרואה דבר ערוה בחבירו ומעיד בו יחידי, ובעדותו יש משום לשון הרע או משום מוציא שם רע וכדאמר ליה רב פפא לזיגוד כתיב לא יקום עד אֶתְּךָ בְּאִישׁ (דברים יט ט) ואת לחודך אסדהת ביה, שם רע בעלמא קא מפקת ביה, הרי הרואה דבר ערוה בחבירו ומעיד בו יחידי יש כל הג', מספר לשון הרע הוא המעיד ביחידי וגם הוא מוציא שם רע וכדאמר ליה רב פפא לזיגוד והמקבלו הוא הדיין, וכל הג' נלמדין מלא תשא שמע שוא אל תשת ידך עם רשע להיות עד חמס דמיירי בעדות בבית דין וגם אוהרה לדיין המקבל.

בשום אופן לא יקבל לשון הרע ואם

שמע יחשוב את המספר למוציא שם רע

ואדהכי בהא דטוביה חטא ואתא זיגוד לחודיה ואסהיד ביה קמיה דרב פפא נגדיה לזיגוד אמר ליה טוביה חטא וזיגוד מינגד אמר ליה אין דכתיב לא יקום עד אחד באיש ואת לחודך אסדהת ביה שם רע בעלמא קא מפקת ביה, ולא אמר לו שלשון הרע בלבד כאן, כי רב פפא בשום אופן לא רצה להיות מקבל לשון הרע ורק שם רע בעלמא זיגוד קא מפיק ביה.

וכמה שאסור לצערו, אלא על כורחך מה שנכבד הכלב מהנכרי הוא שלהנכרי במכירה ולכלב בנתינה והשלכה ולאפוקי גר תושב שלגר אשר בשעריך תתננה ואכלה ולא במכירה. ואפשר גם יותר, שאדרבה, גר תושב נכבד על הכלב, שלגר תושב בנתינה ואילו לכלב בהשלכה שהוא פחות נכבד מנתינה.

ובעצם חקירת הקובץ שיעורים נראה שאפשר ללמוד איסור צער בעלי חיים בנכרי מבבעלי חיים, ומה שנכבד הכלב מהנכרי, כי רק הכלב יוצא מכלל הבעלי חיים, שבשביל שאין הקב"ה מקפח שכר כל בריה לכן בשכר לכל בני ישראל לא יחרץ כלב לשונו זכה שלכלב תשליכון אותו. ואפשר בדרך רמז שודאי אפשר ללמוד צער בעלי חיים דנכרי מבהמה ורק הכלב יוצא מן הכלל להיות נכבד מהנכרי, שהרי מפורש בפסוק ולכל בני ישראל לא יחרץ כלב לשונו למאיש ועד בהמה וגו', לכל בני ישראל לא יחרץ כלב לשונו, ולמאיש ועד בהמה היינו שבסתם אין הבהמה נכבדת על האיש הנכרי.

איסור מספר לשון הרע ומקבל ומעיד עדות שקר בחבירו
וְאִנְשֵׁי קִרְשׁ תִּהְיוּן לוֹ וּבִשְׂרָר בְּשִׁדְהָ מְרַפָּה
לֹא תֹאכְלוּ לְכָלֵב תִּשְׁלִיכוֹן אֹתוֹ, לֹא תִשְׂא
שִׁמְעַ שְׂוֹא אֶל תִּשְׁתַּ יָּדְךָ עִם רִשְׁעָ לְהִיֵּת
עַד חֲקֹמִים (שמות כב. ל – כג. א).

מהנאמר לא תשא שמע שוא לומדים לאיסור מספר לשון הרע ולמקבל לשון הרע ולמעיד עדות שקר בחבירו, שאמר רב ששת משום רבי אלעזר בן עזריה

אף שאסור להיות מקבל לשון הרע,
אך למעשה איכא למיחש

ובפסוק לא יקום עד אחד באיש לכל עון
ולכל חטאת בכל חטא אשר יחטא על פי
שני עדים או על פי שלשה עדים יקום דבר
(דברים יט ט) אפשר לומר לא יקום עד אחד
באיש היינו שלא תתקבל עדותו של אחד
להרשיע ולחייב, וגם אפשר לומר לא יקום
עד אחד באיש לכל עון ולכל חטאת
בכל חטא אשר יחטא היינו שדבריו של
עד אחד לא יתקבלו כלל וממילא אותו עד
יחיד יהיה נחשב למוציא שם רע בעלמא.
והא דאמר רבא (גדה סא ע"א) האי לישנא
בישא אף על פי דלקבולי לא מיבעי,
מיחש ליה מיבעי, הנהו בני גלילא דנפק
עלייהו קלא דקטול נפשא אתו לקמיה
דרבי טרפון אמרו ליה לטמרינן מר אמר
להו היכי נעביד אי לא אטמרינכו חזו
יתייכו, אטמרינכו הא אמור רבנן האי
לישנא בישא אף על גב דלקבולי לא
מיבעי, מיחש ליה מיבעי, זילו אתון טמרו
נפשיכו. פירוש שלקבל לשון הרע אין
מקבלין, אבל כשנוגע למעשה איכא
למיחש שמא דברים בגו.

כשהוכח תוכיח את עמיתך או לא
תשא עליו חטא ולא תצטרך לשנאתו

פי תראה חמור שנאף רבין תחת
משאו וחדלת מעזב לו עזב תעזב עמו
(שמות כג ה).

במסכת פסחים (קג ע"ב) הרואה דבר ערוה
בחבירו ומעיד בו יחידי וכו' אמר רבי
שמואל בר רב יצחק אמר רב מותר
לשנאתו שנאמר כי תראה חמור שונאך

רובץ תחת משאו וכו', ומי שריא למסניה
והכתיב לא תשנא את אחיך בלבבך
(ויקרא יט יז) וכו', אלא לאו כי האי גוונא
דחזיא ביה איהו דבר ערוה. ואפשר לומר
בלשון הפסוק לא תשנא את אחיך בלבבך
הוכח תוכיח את עמיתך ולא תשא עליו
חטא, אחרי שאם יראה בחבירו דבר
עבירה ביחידי יהיה מותר לשנאתו וזהו
כי תראה חמור שונאך, לכך לא תשנא
את אחיך בלבבך היינו שלא תבוא לידי
כך שתזדקק לשנאתו בלבבך מבלי שתוכל
להעיד בהיותך רואהו ביחידי, ואיך תעשה
שלא תצטרך לשנאתו כנ"ל, זה על ידי
שמתחילה הוכח תוכיח את עמיתך ועל
ידי תוכחתך הוא יהיה נמנע מלחטוא וזהו
לא תשא עליו חטא.

אף שיש מצואות של אויבך ישראל שמוותר
לשנאתו, אבל חלילה מלשמוח במפלותו

פי תראה חמור שנאף רבין תחת
משאו (שמות כג ה).

במסכת פסחים (קג ע"ב) הרואה דבר ערוה
בחבירו ומעיד בו יחידי וכו' אמר רבי
שמואל בר רב יצחק אמר רב מותר
לשנאתו שנאמר כי תראה חמור שונאך
רובץ תחת משאו וכו', ומי שריא למסניה
והכתיב לא תשנא את אחיך בלבבך
(ויקרא יט יז) וכו', אלא לאו כי האי גוונא
דחזיא ביה איהו דבר ערוה, רב נחמן בר
יצחק אמר מצוה לשנאתו שנאמר יראת
ה' שנאת רע (משלי ט. יג).

ותנא (מגילה טז ע"א) המן ספר של כפר
קרצום היה כ"ב שנה, בתר דשקלינהו

מעשר בשביעית (ברש"י ויתרם תאכל חית השדה להקיש מאכל אביון למאכל חיה, מה חיה אוכלת בלא מעשר אף אביונים אוכלים בלא מעשר, מכאן אמרו אין מעשר בשביעית). ואולי זהו הנחיצות לרש"י כאן לפרש שואספת היינו הכנסה לבית, שהרי לא רק שש שנים יש ואספתו אל תוך ביתך, כי גם בשביעית אם לא כלה לחיה מן השדה יש אסיפה, אבל האסיפה והכנסה לתוך הבית עד שיתחייב במעשרות לא שייך בשביעית אלא רק שש שנים תזרע ואספת שיתחייב במעשרות. עוד עיין מה שכתבנו על הפסוק ואתה קח לך מכל מאכל אשר יאכל ואספת אליך (בראשית ו. כא).

והשביעית תשמטנה מעבודה ונטשתה מסיקול ויש שנים תזרע את ארצך ואספת את תבואתה, והשביעית תשמטנה ונטשתה ואכלו אבני עמך ויתרם תאכל חית השדה כן תעשה לכרמך לזיתך (שמות כג. יא).

במסכת סוכה (מד ע"ב) והשביעית תשמטנה ונטשתה, תשמטנה מלקשקש (להיות מעדר) ונטשתה מלסקל (לסלק אבנים לחוץ). שתי פעולות שבכאן השמטה ונטישה, נטישה משמעותה עזיבה כללית יותר ממשמעות השמטה, ולכן תשמטנה מלקשקש שהיא מלאכת העידור באדמה עצמה, ואילו ונטשתה לא רק מהאדמה אלא עזיבה כללית ביותר, אף מעבודה בהאבנים שהן אינן האדמה עצמה אלא נמצאים הם על האדמה ובוזה שייך נטישה, ונטשתה את האדמה לגמרי גם מסילוק האבנים.

ומשמעות נטישה שהיא כללית כן בירושלמי (פאה פרק ה הלכה א) תני בית הלל

למזיזה (של מרדכי היהודי) לבשינהו למאניה, אמר ליה המן למרדכי סק ורכב (עלה על הסוס אשר רכב בו המלך ורכב עליו) אמר ליה מרדכי לא יכילנא דכחישא חילאי מימי תעניתא, גחין המן וסליק מרדכי, כי סליק בעט ביה אמר ליה המן וכי לא כתיב לכו בנפול אויבך אל תשמוח (משלי כד. יז), אמר ליה מרדכי הני מילי בישראל אבל בדידכו כתיב ואתה על במותימו תדרוך (דברים לג. כט). מכל זה נמצא שאף שיש מציאות של אויב ישראל בראה בו דבר עבירה ביחיד עד שמותר או מצוה לשנאתו, אך לשמוח במפלתו ודאי אסור שהרי בנפול אויבך אל תשמוח בישראל הוא דכתיב וכמו שהשיב מרדכי להמן.

שש שנים ואספת את תבואתה לתוך הבית שמתחייב במעשר ויש שנים תזרע את ארצך ואספת את תבואתה, והשביעית תשמטנה ונטשתה ואכלו אבני עמך ויתרם תאכל חית השדה כן תעשה לכרמך לזיתך (שמות כג. יא).

ברש"י ואספת את תבואתה לשון הכנסה לבית כמו ואספתו אל תוך ביתך (דברים כב. ב). וכיון שאספת את תבואתה לתוך הבית הרי נתחייב במעשרות שהרי אין הטבל מתחייב במעשר עד שיראה פני הבית (ברכות לה ע"ב), וזהו שש שנים תזרע את ארצך ואספת את תבואתה לשון הכנסה לתוך הבית, כי אף שאסיפה יש גם בשביעית כשעדיין לא כלה לחיה מן השדה, אבל אסיפה לשון הכנסה לתוך הבית עד שיתחייב במעשר שייך רק בשש שנים ולא בשביעית שהרי אין

שכביכול הקב"ה בעצמו ית"ש יתן, והרי כל הגלגולים היו בשביל שאליהו הנביא ישיב את המפתח של גשמים לריבונו של עולם כביכול יתברך שמו, ואם כדאמרי במערבא שארבעה מפתחות, הרי נמצא שתים ביד תלמיד ושתים ביד הרב ולא מתקיים יאמרו שתים ביד תלמיד ואחת ביד הרב, אלא על כורחך כרבי יוחנן ששלושה מפתחות ולא יותר.

ואודות ברכה שניה שבשמונה עשרה כתב הטור (א"ח סימן קיד) מְנַיֵן תִּיבוֹתֶיהָ נ"א כְּמִנְיֵן תִּיבוֹת שָׁל ד' פְּסוּקִים שֶׁהוֹסֵד מֵהֶם וְהֵם ד' פְּסוּקִים שֶׁנֶּאֱמַר בָּהֶם מִפְּתַח וְאֵינָן נִמְסְרִין בְּיַדִּי אָדָם וְאֵלֶּה הֵן וְכוּ' וְסִימְנִיָּה מִפְּתַח מ' מִטָּר פְּרִנְסָה תִּחְיֶית הַמֵּתִים תִּחְיֶה, עֵינַן שֵׁם בַּטּוֹר. והנה אחר שמוכח כנ"ל ממסכת סנהדרין כדרבי יוחנן ששלושה מפתחות ולא יותר, אמנם ברכה ראשונה הוסדה מד' פסוקים שנאמר בהן מפתח ולכן מנין תיבותיה כמנין ד' פסוקים אלו, אך סוף סוף אמר לך רבי יוחנן (תענית ב' ע"ב) גשמים היינו פרנסה והרי ג' ולא ד'. ובנפלאות אליהו הובא מהגר"א דכיון דליכא מידי דלא רמיזי באורייתא, הנה בפסוק וְעֲשִׂיתָ צִיָּן זָהָב טָהוֹר וּפְתַחְתָּ עָלָיו פְּתוּחֵי חֲתָם קֹדֶשׁ לַה' (שמות כח. לו), פתוחי חתם ר"ל שאותן פתוחי הג', חיה תחיה מטר שראשי תיבותיהן חת"ם, הן קודש לה' לא נגע בו זר.

בני חיי ומזוני הן משלושה מפתחות שביד הקב"ה גם מן דילי רמז מן התורה לדרבי יוחנן ששלושה מפתחות לא נמסרו ביד שליח, כי שלוש רגלים תחג לי, תחג חסר כתיב,

אומרים מה תלמוד לומר ונטשתה לומר לך יש לך נטישה אחרת שהיא כזו, מה זו בין לעניים בין לעשירים אף כל נטישה של הפקר אינו אלא אם כן נפקר בין לעניים בין לעשירים. הנטישה אינה חלקית, אלא היא כללית לגמרי בשמיטה גם מסיקול אבנים אף שאין במלאכת הסיקול כל מלאכה ונגיעה באדמה עצמה אלא רק באבנים שהן על גבי האדמה, ובהפקר נטישה לא רק לעניים אלא גם לעשירים.

שלוש רגלים תחג כנגד ג' מפתחות שלא נמסרו ביד שליח שְׁלֹשׁ רְגָלִים תְּחַג לִי בַשָּׂנֶה (שמות כג. יד).

בתיבת לי אפשר בדרך דרוש דהנה אמר רבי יוחנן (תענית ב' ע"א וע"ב) שלושה מפתחות בידו של הקב"ה שלא נמסרו ביד שליח ואלו הן מפתח של גשמים ומפתח של חיה ומפתח של תחיית המתים וכו', במערבא אמרי אף מפתח של פרנסה דכתיב פֹּתַח אֶת יַדְךָ וְגו' (תהלים קמח. טז), ולכאורה הרי מוכח כרבי יוחנן ששלושה מפתחות, שבמסכת סנהדרין (ק"ג ע"א) וְיָהִי אַחַר הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה חֻלָּה בֵּין הָאִשָּׁה בְּעֵלְתָּ הַבַּיִת (מלכים א' יז. יז) בעא אליהו הנביא זכור לטוב רחמי למיתן ליה אקלידא דתחיית המתים אמרי ליה משמים שלוש מפתחות לא נמסרו לשליח של חיה ושל גשמים ושל תחיית המתים, יאמרו שתים ביד תלמיד ואחת ביד הרב, אייתי הא אקלידי דמטר ושקיל האי אקלידי דתחיית המתים דכתיב לָךְ הִרְאָה אֶל אַחְאָב וְאַתָּנָה מִטָּר (מלכים א' יח. א). מדכתיב ואתנה ולא כתיב ותן מטר היינו

שבפירוש הפסוק ביום השמיני שלח את העם ויברכו את המלך וילכו לאהליהם שמחים וטובי לב וגו' (מלכים א' ת. ס) תני תחליפא (מועד קטן ט' ע"א) לאהליהם שהלכו ומצאו נשיהם בטרהרה, שמחים שנהנו מזיו השכינה וטובי לב שכל אחד ואחד נתעברה אשתו בבן זכר, הרי במצות שובו לכם לאהליכם, לאהליכם דוקא כמו לאהליהם שם שמצאו נשיהם בטרהרה וכל אחד נתעברה אשתו זכר.

סופי תיבות של עצרת פסח וחג תח"ג עוד בענין שלוש רגלים תחג לי בשנה, תחג חסר לרמז על הג' רגלים שהם עצרת פסח חג שסופי תיבותיהן הן תח"ג.

כשיחנך את בכורו הנולד ראשון לתורה ויראת שמים, זה יעזור לחינוך שאר בניו **רֵאשִׁית בְּבוּרֵי אֲדָמְתְּךָ תָּבִיא בֵּית ה' אֱלֹהֶיךָ לֹא תִבְשֵׁל גְדִי בְּחֵלֶב אֱמֹו** (שמות כג. ט).

מובא בספרים שבשאדם טורח לחנך את בכורו הנולד ראשון לתורה ויראת שמים כי אז יקל עליו חינוך שאר בניו אשר יוליד אחריו כי בנו בכורו יעזור בחינוך הבאים אחריו, ובוזה פירשו את הפסוק ראשית בכורי אדמתך תביא בית ה' אלקיך, ראשית בכורי אדמתך זהו בנו בכורו תביא בית ה' אלקיך לבית המדרש כדי שלא יכנסו באזניו אלא דברי תורה (אבות פרק ב' משנה ח). וענין זה נכלל במה שבספר חסידים (סימן קנה) בא"ד זה לשוננו, **מִכָּל רֵאשִׁית תִּתֶּן לוֹ כְּדָתִיב רֵאשִׁית כָּל בְּבוּרֵי כָל וְכָל תְּרוּמַת כָּל** (יחזקאל מד. ל,

תח"ג ראשי תיבות ת'חיית המתים ח'יה ג'שמים הן הן השלושה מפתחות, תחג לי היינו שאותן שלושה מפתחות של תח"ג הן להשיית בלבד ולא ביד שליח. גם אפשר שאותן ג' שביד הקב"ה ולא נמסרו ביד שליח הן הן הבני חיי ומזוני, כי מפתח חיה היא היולדת וזהו בני, מפתח התחיה זה החיי, ומפתח הגשמים הכולל פרנסה הוא המזוני, ויהי רצון שנוכה לכל אלו מידו המלאה הפתוחה הקדושה והרחבה.

גשמים וזיה ותחיית המתים כנגד שלוש רגלים ואחר ששלוש רגלים תח"ג הן ראשי תיבות תחיית המתים חיה גשמים שהן השלושה מפתחות הרי הן לי ולא נמסרו ביד שליח, כעת גם אפשר שהרגל הראשון פסח מורה על תחיית המתים לפי שבניסן נגאלו ובניסן עתידין ליגאל (ראש השנה יא ע"א) וברבינו עובדיה מברטנורא במסכת מגילה (פרק ג' משנה ה) ומפטירין בפסח הַעֲצֻמוֹת הַיְבֻשׁוֹת (יחזקאל פרק לו) שמסורת בידינו דתחיית המתים עתידה להיות בפסח, רגל של סוכות מורה על גשמים שהרי בחג נידונין על המים (ראש השנה טז ע"א), ואילו רגל של שבועות חג מתן תורתנו ירמוז לחיה על פי דרבי יוסי ברבי חנינא (שבת פט ע"א וע"ב) ה' שמות יש למדבר סיני וכו' מדבר פארן שפרו ורבו עליה ישראל, וברש"י דכל אחד נתעברה אשתו זכר במצות שובו לְכֶם לְאֶהֱלִיכֶם (דברים ה. כו) ולא ידענא היכא רמיזא, ואף שרש"י כתב דלא ידע היכא רמיזא אך דבריו הן לנו רמז יפה למפתח של חיה במצות שובו לכם לאהליכם שאחר מתן תורה. ועדיין רמז מפורש אפשר ממה

וְרֵאשִׁית כָּל פְּכוּרֵי כָל וְכֹל תְּרוּמַת כָּל מַכְלַל תְּרוּמוֹתֵיכֶם לַכֹּהֲנִים יִהְיֶה וְרֵאשִׁית עֲרוֹמוֹתֵיכֶם תִּתְּנוּ לַכֹּהֵן לְהֵנִיחַ בְּרִכָּה אֶל בֵּיתָךְ וְכו'.

וכאן לא נאמר ראשית בכורי אדמתך תביא לבית ה' אלקיך אלא תביא בית ה' אלקיך, ובמסכת מגילה (ט ע"א) על בן היהודים הפרזים היושבים בערי הפרזות (אסתר ט. ט) מכדי כתוב היהודים הפרזים, למה לי למיכתב היושבים בערי הפרזות, הא קמשמע לן דפרוז בן יומו נקרא פרוז, והקשה בחתם סופר שהרי באנשי עיר הנדחת אמריןן (סנהדרין קיב ע"א) שיושבי העיר ההיא בשנים עשר חודש נקראים בני העיר ובשלושים יום נקראים מיושבי העיר והכי קיימא לן נמי לענין מיסים וארנוניות (בבא בתרא ח' ע"א) ואם כן לפי זה הא דכתיב על כן היהודים הפרזים היינו בני העיר, היושבים בערי הפרזות היינו בר שלוששים יום, ומנא לן דפרוז בר יומו קרוי פרוז, ותירץ החתם סופר שיש הבדל בין יושבי העיר ובין יושב בעיר, שיושב העיר כמו בן העיר הוא תואר לאדם שדירתו בעיר וגורם לה יישוב ותארים אלו יצדקו גם כשאינו בעיר אלא הוא מפליג בספינה בלב ים שגם אז יהיה נקרא בן העיר ויושב העיר, לא כן יושב בעיר שנאמר על פעולת הישיבה בתוכה ואפילו יושב בתוכה בן יומו נקרא יושב בתוכה, וכן ביושבים לפני ה' בבית המדרש שתורתם מגינה עליהם שעליהם נאמר אֲשֶׁרֵי יוֹשְׁבֵי בֵּיתְךָ (תהלים פד. ה), לא על יושב בבית המדרש נאמר אשרי שהוא מאושר אלא רק על המתואר כיושב בית המדרש שגם בשעה שאינו בתוך בית המדרש כל מקום שהוא הולך ביתו עימו

ועל ידי מחשבתו נעשה המקום קדוש אשרי, אבל הללו עבדי ה' העומדים בבית ה' (הללו עבדי ה' שעמדים בבית ה', תהלים קלח. א-ב, וכן הנה ברכו את ה' כל עבדי ה' העמדים בבית ה' בלילות, תהלים קלד. א) שאם אינם בבית ה' אינם מהללים אלא עוסקים בשאר עניינים. ממילא לעניינינו אחר דברי החתם סופר מתבאר יפה מה שלא נאמר תביא לבית ה' אלקיך אלא ראשית בכורי אדמתך תביא בית ה' אלקיך, בית ה' כלומר תביא את בנך שיהיה מאושר מיושבי ביתך ולא רק כשהוא בביתך.

ובענין ראשית בכורי אדמתך זהו בנו בכורו תביא בית ה' אלקיך לבית המדרש הנה עוד להוסיף את המשך הפסוק לא תבשל גדי בחלב אמו, כי קטני ישראל נקראים גדיים וכבמדרש (אסתר רבה פרשה ט. ד) שֶׁהַתִּינוּקוֹת יוֹשְׁבִים לִפְנֵי מְרַדְכֵי וְכו' וְעוֹסְקִים בְּתוֹרָה וְהֵיוּ צוֹעְקִים וּבּוֹכִים וְכו' וְשֹׁמֵעַ הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא קוֹל בְּכִיְתָם וְכו' וְאָמַר מֶה קוֹל גְּדוֹל הַזֶּה שֹׁמֵעַ בְּגִדֵּים וּטְלָאִים, עָמַד מֹשֶׁה רַבֵּנוּ לִפְנֵי הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא וְאָמַר רַבּוֹנוּ שֶׁל עוֹלָם לֹא גִדִּים וְלֹא טְלָאִים הֵם אֶלָּא קִטְנֵי עַמְךָ שֶׁהֵם שְׂרֵוּיִים בְּתַעֲנִית וְכו' וְלִמְחַר רוּצָה הָאוֹיֵב לְשַׁחֵטֵם בְּגִדִּים וּטְלָאִים, וְכֵן בְּמַסַּכְת בְּרִכּוֹת (סג ע"א) אמרו לו גדיים שהנחת נעשו תיישים בעלי קרנים, הרי שתינוקות של בית רבן קרויין גדיים, ואחר שראשית בכורי אדמתך שהוא בכור בניך תביא בית ה' אלקיך לבית המדרש, לא תבשל גדי בחלב אמו היינו לא תניחנו לאותו תינוק כשהוא גדי שיהיה נמצא בחלב אמו בביתו אצל אמו, אלא בית ה' אלקיך לבית המדרש תביאהו.

ביטול עבודה זרה על ידי שבירה או ניתוח או הריסה
 לא תשתתחה לאלהיהם ולא תעבדם ולא
 תעשה כמעשיהם כי הרס תהרסם
 וישבר תישבר מצבותיהם (שמות כג. כד).

כי הרס תהרסם לאלהיהם וישבר תישבר
 את מצבותיהם, במצבה לשון שבירה
 ואילו בעבודה זרה עצמה שייך הריסה,
 וזה על פי שכתבנו בפירוש רש"י על
 הפסוק ונתצתם את מזבחתם וישברתם
 את מצבתם (דברים יב. ג) מזבח של אבנים
 הרבה מצבה של אבן אחת, שרש"י
 בדבריו בא לבאר מה שבמזבח חייבה
 תורה ניתוח שמשמעו לחלקים קטנים ואילו
 במצבה די בשבירה שמשמעה אפילו לב'
 או ג' חלקים ודיו, זה לפי שמצבה היא
 אבן אחת ובשבירתה לב' וג' חלקים
 ביטל את מצבת העבודה זרה, לא כן
 במזבח המלוקט מאבנים הרבה שליקטום
 לשם עבודה זרה אין די בשבירת אותו
 מזבח לב' או ג' חלקים, כי כדי לאבד
 את מזבח העבודה זרה חייבים לנתץ גם
 את האבנים, ולפי זה מתבאר מה שכאן
 נאמר וישבר תישבר מצבותיהם.

אמנם הריסה שנאמר בעבודה זרה הוא
 באופן שלישי פרט לשבירה וניתוח
 שאמרנו כבר, הריסה הוא מצב שבין
 שבירה לניתוח, כי אין די בשבירת
 העבודה זרה לב' חלקים שהרי להלכה
 יש לשברם לחלקים עד שלא יהא חלק
 הנעבד בכיוצא בזה וכגון יד ורגל משברי
 עבודה זרה שאסור כיון שנעבד בכיוצא
 בזה (עבודה זרה מא ע"א), אבל ניתוח לאבנים
 קטנים אין צריך בעבודה זרה, כי רק

במזבח הבנוי מאבנים הרבה צריך לבטלו
 בניתוח, ואם רצית לידע הריסה שנאמר
 בעבודה זרה מהו, צא ולמד מהפסוק ויבאו
 כל עם הארץ בית הבעל ויתצוהו את
 מזבחתיו ואת צלמיו שברו היטב (מלכים ב'
 יא. יח), שברו היטב הנאמר בעבודה זרה
 היינו הריסה, דהיינו שבירת העבודה זרה
 על פי ההלכה עד שיתבטל, ויתכן שזהו
 פירוק האבנים זה מזה כברש"י על הפסוק
 העד בעם פן יהרסו אל ה' לראות (שמות
 יט. כא) שכל הריסה מפרדת אסיפת הבנין,
 אף הנפרדין ממצב אנשים, הורסים את
 המצב, ובוזה עיין מה שכתבנו על הפסוק
 וברב גאונך תהרס קמניך תשלח חרנך
 יאכלמו פקש (שמות טו. ז).

ובמסכת עבודה זרה (נג ע"ב ונד ע"א) בימוס
 שנפגם מותר מזבח שנפגם אסור עד
 שינתץ רובו, היכי דמי בימוס היכי דמי
 מזבח, אמר רבי יעקב בר אידי אמר רבי
 יוחנן בימוס אבן אחת מזבח אבנים הרבה,
 אמר חזקיה מאי קרא (דמזבח הוי אבנים הרבה
 ואיסורו עד שינתץ רובו), בשומו כל אבני מזבח
 באבני גר מנופצות לא יקמו אשרים
 וחקמים (ישעיה כו. ט), אי איכא כאבני גיר
 מנופצות לא יקומו אשרים וחקמים (שב
 לא יקריבו עליו), אי לאו יקומו, ע"כ, מה
 שחזקיה לא הביא מהפסוק ונתצתם את
 מזבחותם וישברתם את מצבותם להוכיח
 שמזבח הוא של אבנים הרבה ואיסורו עד
 שינתץ רובו, נלענ"ד לפי שהפסוק בספר
 ישעיה בשומו כל אבני מזבח כאבני גיר
 מנופצות לא יקומו אשרים וחקמים עדיף
 כי הוא מלמד שאם נתץ אבני מזבח שוב
 אין מקריבין עליו.

של מים מבטלן, ממילא אחר שבדרכה של תורה על הארץ הקשה תישן ואף בימי הקור והרי אין זה לבריאות הגוף, לזה אמר פת במלח של פת שחרית תאכל עם קיתון של מים וממילא והסירותי מחלה מקרבך.

רמז לשיריים מהצדיק

**וְעַבַּדְתֶּם אֶת ה' אֱלֹהֵיכֶם וּבִרְךָ אֶת
לַחֲמֹךְ וְאֶת מִימֵיךָ וְהִסְרֵתִי מִחֲלָה
מִקְרַבְךָ** (שמות כג. כה).

ברשימותינו מכתבי בעל שבט הלוי הנה זה לשונו, מי שהוא עובד את ה' באמונה חל ברכה על לחמו ומימיו והאוכל מהם יזכה גם הוא לטהרה ומכאן סמך למנהג החסידים לאכול ממאכל ומשתה שנהנה מהם הצדיק, ע"כ. ואפשר בתוספת על מה שבבלי יקר זה לשונו, ועבדתם את ה' אלהיכם וברך את לחמך התחיל בלשון רבים וסיים בלשון יחיד לפי שכל ישראל ערבים זה בעד זה ולא יברך ה' לחם של כל יחיד ויחיד עד אשר יהיו עובדי ה' רבים ויעבדוהו כל זרע יעקב כאחד אז יבורך לחמו של כל אחד ואחד. דהנה מנהג השיריים של הצדיק הוא בעיקר בעריכת ה' הטיש ששם הם רבים ביחד בעבודת ה' ואז יבורך לחמו של כל אחד ואחד.

ועבדתם את ה' אלוקיכם בעיבור, וברך את לחמך שסעודת הרבים תחיה בחינת ויחן שם ישראל כאיש אחד בלב אחד, ואז והסירותי מחלה מקרבך ובאמרי שמאי מביא מרבי יהונתן אייבשיץ מה שהכתוב פותח בלשון רבים ועבדתם את אלוקיכם ומסיים בלשון יחיד וברך את

דרכה של תורה לאכול פת במלח וברך את לחמך, ולשתות מים במשורה וברך את מימך, ולישן על הארץ והסירותי מחלה מקרבך **כִּי יֵלֶךְ מִלֵּאכִי לִפְנֵיךָ וְהִבִּיאֲךָ אֶל הָאֲמֹרִי וְהַחֲתִי וְהַפְּרִיזִי וְהַפְּנִעֵנִי הַחַיִּי וְהַיְבוּסִי וְהַכְּתָרְתִּיו, לֹא תִשְׁתַּחֲוֶה לְאֱלֹהֵיהֶם וְלֹא תַעֲבֹדֵם וְגו', וְעַבַּדְתֶּם אֶת ה' אֱלֹהֵיכֶם וּבִרְךָ אֶת לַחֲמֹךְ וְאֶת מִימֵיךָ וְהִסְרֵתִי מִחֲלָה מִקְרַבְךָ** (שמות כג. כד-כה).

אחר דתנן (אבות פרק ו' משנה ד) בָּרַךְ הָיָא דְרַבָּה שֶׁל תּוֹרָה פֶּת בַּמֶּלַח תֹּאכַל וּמִים בַּמְשׁוּרָה תִשְׁתֶּה וְעַל הָאָרֶץ תִּישָׁן וְחַיִּי צַעַר תַּחֲיֶה וּבִתּוֹרָה אֲתָה עֹמֵל אִם אֲתָה עֹשֶׂה בֵּן אֲשֶׁרִיד וְטוֹב לָךְ (תהלים קכת. ב) אֲשֶׁרִיד בְּעוֹלָם הֵיזָה וְטוֹב לָךְ לְעוֹלָם הַבָּא, ולכאורה מהו אשריד בעולם הזה בשעה שמאכלו פת במלח ושתיתו מים במשורה ועל הארץ הוא ישן וחי חיי צער, לזה נאמר כי ילך מלאכי לפניך והביאך אל האמורי וגו' ולא תעבדם וגו' אלא ועבדתם את ה' אלהיכם בעסק התורה כדרכה של תורה ואין לך לדאוג על מאכלך פת במלח כי השיית ברך את לחמך וכן אין לך לדאוג על שתשתה מים רק במידה ובמשורה כי השיית יברך גם את מימך וגם אין לך לדאוג מפני הצינה ובריאות הגוף על שאינך ישן במיטה ואף לא על הספסל אלא רק על הארץ תישן, כי כאשר בדרך התורה תלך אז השיית יסיר כל מחלה מקרבך.

וביותר שעל והסירותי מחלה מקרבך תנ"א (בבא קמא צב ע"ב ובבא מציעא קז ע"ב) מחלה זו מרה ולמה נקרא שמה מחלה שפ"ג חלאין יש בה, מחלה בגימטריא הכי הוּו וכולן פת במלח שחרית וקיתון

בסדר ענישתן על ידי הצרעה בעין החל ובסירוס כלה, כיון שהמתחיל בעצה לוקה תחילה כמו שלמדנו במכות מצרים (סוטה יא ע"א) הוא התחיל בעצה תחילה דכתיב וַיֹּאמֶר אֵל עֲמוֹ (שמות א. ט) לפיכך לקה תחילה כדכתיב וּבָכָה וּבְעֵמָךְ וּבְכָל עֲבָדֶיךָ (שמות ז. כח), וברש"י על הפסוק וְלֹא תִתְּנוּ אַחֲרָי לְבַבְכֶם וְאַחֲרַי עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר אַתֶּם זֹנִים אַחֲרֵיהֶם (במדבר טו. ט) העין רואה והלב חומד והגוף עושה את העבירות, ואותן העממין שזה עתה נענשו על ידי הצרעה המה נטמאו בתועבותם ככתוב כי בְּכָל אֵלֶּה נִטְמָאוּ הַגּוֹיִם אֲשֶׁר אֲנִי מְשַׁלַּח מִפְּנֵיכֶם (ויקרא יח. כד) ולכן זה סדר ענישתם, ראשונה לקתה העין רואה שפתחה בעצה תחילה והצרעה סימתה עיניהן ורק לבסוף הושלם העונש על ידי סירוסם.

ואפשר באסמכתא, שעל הפסוק וְאֵת הָאֱנָשִׁים אֲשֶׁר פָּתַח הַפִּיט הִכּוּ בַּסְּנוּרִים מִקֶּטֶן וְעַד גָּדוֹל (בראשית יט. יא) פי' רש"י בסנורים הוא מכת עיוורון, וברש"י מקטן ועד גדול, הקטנים התחילו בעבירה תחילה שנאמר מִנְעַר וְעַד זָקֵן (בראשית יט. ה), וְאֲנִשֵׁי הָעִיר אֲנִשֵׁי סוֹס וְסֹבּוּ עַל הַפִּיט מִנְעַר וְעַד זָקֵן לפיכך התחילה הפורענות בהם. ואולי גם כאן תחילת הפיכת סדום היה בסנורים מאותה סיבה שמי שפתח בעבירה היינו העין הוא נענש תחילה.

את מספר ימיך אמלא ויראת ה' תוסיף ימים
לֹא תִהְיֶה מִשְׁפָּלָה וְעִקְרָה בְּאַרְצֶךָ אֵת
מִסְפַּר יְמֵיךָ אֲמַלֵּא (שמות כג. כו).

את מספר ימיך אמלא ולא נאמר את
מספר שנותיך אמלא, דהנה שלמה המלך

לחמך משום שעבודה היינו תפילה, ועבדתם את אלוקים שצריכים להתפלל בציבור ואילו לאכול ולשתות אין צריך ציבור כי אפשר ביחיד. וראיתי מקום תפילה שטיבעל בית חסידים שמדי יום ששי ערב שבת קודש אחר התפילה נוהגים הם לסעוד שם פת שחרית בצוותא חדא, ואמרנו בדרך אפשר ועבדתם את ה' אלהיכם וברך את לחמך כלומר כשתסעדו יחד אחר שתתפללו בציבור אזי וברך את לחמך ואת מימך שהסעודה תהיה בחינת וַיִּחַן שָׁם יִשְׂרָאֵל נֶגֶד הָהָר (שמות יט. ב) כאיש אחד בלב אחד, והסירותי מחלה מקרבך כי זהו כח סעודת הרבים באחדות ולשם שמים וכמו שכשהרה"ק רבי זי"א מהאניפולי זי"ע נפל למשכב היה דורש את הכתוב סֶעֶדְנִי וְאַנְשְׁעָה (תהלים קיט. קיז) עשו עלי סעודה ואז איוושע מחוליי וכן דרש את הפסוק וַיִּחְזוּ אֵת הָאֱלֹהִים וַיֹּאכְלוּ וַיִּשְׁתּוּ (שמות כד. יא) כלומר ויחזו את האלהים היינו כשרואים את מידת הדין אז ויאכלו וישתו ובכח הסעודה יומתק הדין.

המתחיל בעצה הוא לוקה תחילה
וְשַׁלַּחְתִּי אֵת הַצְרָעָה לְפָנֶיךָ וְגִרְשָׁה אֵת
הַחַיִּי אֵת הַכְּנַעֲנִי וְאֵת הַחִתִּי מִלְּפָנֶיךָ
(שמות כג. כח).

ואמר רבי שמעון בן לקיש (סוטה לו ע"א) על שפת ירדן עמדה וזרקה בהן מרה וסימתה עיניהן מלמעלה וסירסתן מלמטה שנאמר וְאֲנֹכִי הַשְּׂמֵדְתִּי אֵת הָאֲמֹרִי מִפְּנֵיהֶם וְגו' וְאֲשָׁמִיד פְּרִיו מִמַּעַל וְשָׂרְשׁוֹ מִתַּחַת (עמוס ב. ט), ושם ברש"י פרוי ממעל עיניו, ושרשיו מתחת סירוסם.

בְּהֵם חֲפִיץ (קהלת יב. א), שנים אשר תאמר
אין לי בהם חפץ אלו הן שנות רשעים,
ומה שבראש הפסוק נאמר ימים עד אשר
לא יבואו ימי הרעה, כיון שמפורש ימי
הרעה אין צריך לומר שנות הרעה.

עוד ברמז, שעל הפסוק וַיֵּאָהֵב יַעֲקֹב אֶת
רַחֵל וַיֹּאמֶר אֶעֱבְדָךָ שְׁבַע שָׁנִים בְּרַחֵל
בַּתְּךָ הַקְּטָנָה (בראשית כט. יח) פ"י רש"י הם
ימים אחדים שאמרה לו אמו וַיִּשְׁבֹּת עִמּוֹ
יָמִים אַחָדִים (בראשית כז. מד), ותדע שכן הוא
שהרי כתיב וַיְהִי בְּעֵינָיו בְּיָמָיו אַחָדִים
(בראשית כט. כ), ע"כ, הרי שימיהם של
היראים והצדיקים מלאים הם בעשייה
והתעלות בבחינת וַאֲבָרְהֶם זָקֵן בָּא בְּיָמָיו
(בראשית כד. א) ומתקיים בהם מאמר חז"ל
(ראש השנה יא ע"א וסוטה יג ע"ב וקידושין לח ע"א)
את מספר ימיך אמלא מלמד שהקב"ה
יושב וממלא שנותיהם של צדיקים מיום אל
יום. היראים והצדיקים שבשנותיהם עובדים
הם את הבורא יתברך שמו באהבה
ובאמונה, נחשבים הם אצלם כימים אחדים.

ואם בכגון משה רבינו אמרו (קידושין לח ע"א)
שנתקיים בו את מספר ימיך אמלא מיום
ליום שבשבעה באדר נולד ובשבעה
באדר מת, והרי ידוע בשם הס"ק מרוזין
בפסוק אֶסְפְּרָה אֵל חַק יְהוָה אֲמַר אֵלֵי בְּנֵי
אֲתָנָה אֲנִי הַיּוֹם יִלְדְּתִיךָ שְׂאֵל מִמְּנֵי וַאֲתָנָה
(תהלים ב. ז-ח) דקאי על יום הלידה של
האדם שאומר לו הקב"ה בני אתה אני
היום ילדתיך כלומר ביום ההולדת שלך
שאל ממני ומה שתשאל אתנה לך, והנה
את מספר ימיך אמלא בגימטריא שאל
ממני ואתנה.

אומר יראת ה' תוסיף ימים ושנות רשעים
תִּקְצְרֶנָּה (משלי י. כז), ביראים הזכיר הוספת
ימים ואילו ברשעים הזכיר שנותיהם
(ובמלבי"ם, תפס בצד האחד ימים שכולל גם כן שיהיו
ימי טובה ושלוה, והשנים מורים לרוב על שני צער
שהרשעים לא יבלו ימים בטוב וגם תקצורנה שנותיהם,
ובח"א מהרש"א יומא ט' ע"א נקט ימים גבי יראים על
פי מה שאמרו בסוטה יג ע"ב הקב"ה משלים שנותיהם
של צדיקים מיום ליום, עוד עיין בבן יהודע יומא שם)
לפי שמספר ימי האדם נגזרים לו ונקבעים
המה מראש אלא שלצדיקים נוסף ואילו
לרשעים נקצרים, ממילא כשיראת ה'
מוספת לצדיקים הרי היא מוספת ימים על
שנותיהם הקבועים מראש עד שחשבון
הימים הנוספים אפשר שיצטרפו לחשבון
גדול של שנים רבות אך בפעולת התוספת
הרי שימים נוספים וזהו יראת ה' תוסיף
ימים, וכן בפסוק לְמַעַן יִרְבּוּ יְמֵיכֶם וַיְמִי
בְּנֵיכֶם עַל הָאָדָמָה (דברים יא. כא) לשון ימים
כיון שמדובר מריבוי ותוספת לטובה, מה
שאין כן שנות רשעים תקצורנה, כי מה
שנגזר לרשעים כך וכך שנים, הרי אם נפחת
משהו מהקבוע להם, שנותיהם שמתחילה
נקבעו להם נקצרות הם כי הם כבר לא
יחיו כך וכך שנים. ובדוגמא להבנת הענין
הנה אדם הזורע את שדהו, פעולת הזריעה
קרויה על שם הזרעים הקטנים שאותם
הוא זורע, אך כשהוא קוצר אינו קוצר
את זרעיו אלא את שדהו הוא קוצר, כן
יראת ה' תוסיף ימים ואותן ימים מצטברים
לחשבון גדול ואילו בקצירת חיי הרשעים
נאמר ושנות רשעים תקצורנה.

גם ייתכן שזהו שנאמר וזכר את בוראך
בימי בחורתיך עד אשר לא יבאו ימי
הרעה והגיעו שנים אשר תאמר אין לי

תרתני, האחד מהכתיב והב' מהקרי. עוד אפשר לענ"ד ממה שנאמר קיימו וקיבלו שהיא כאמירת נעשה ונשמע כי קיימו הוא בעשייה וקיבלו הוא בשמיעה, ואם כן קיימו וקיבלו מורה בודאי על קבלת התורה שאז ויאמרו כל אשר דיבר ה' נעשה ונשמע. ואחר זמן הראוני כן בחידושי חתם סופר וברוך שכיוונתי לתורת משה.

אל אצילי בני ישראל לא שלח ידו
ולכן הם לא זכו לקירון עור פנים כמשה
וְאֵל אֲצִילִי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֹא שְׁלַח יָדוֹ וַיַּחֲזוּ
אֶת הָאֱלֹהִים וַיֹּאכְלוּ וַיִּשְׁמְעוּ (שמות כד. יא).

זה לשון האוהחה"ק, ואולי שכוונת הכתוב על דרך אומרו וַהֲסִרְתִּי אֶת כְּפֵי וַרְאִיֹת וגו' (שמות לג. כג) הרי כי ה' יעשה הבדלה בידו לנבראים מהביט אל האלהים ואפילו למשה כשנגלה אליו בגילוי שכינה שם כפו עליו פירוש בחינה המפסקת לבל יסתכל (ושפתי כפי עליך עד עברי, שמות לג. כב) וכאן הודיע הכתוב כי לאצילי ישראל לא שלח ידו למנוע מהם המחזה וכו', ואל יקשה למה למשה שם כפו עליו ומנעו מהביט ולאצילי ישראל לא שלח ידו, כי מה שהוצרך ה' לשום כפו על משה לא לשלול ממנו השגה שהשיגו אצילי ישראל כי השגה זו היתה למשה בתמידות, אלא להביט בהשגה מופלאה אשרי כל מחזה עליון יחזה, ויש עוד לאלוה מילין בפירושן של דברים ושומר אני עצמי מהעלות על ספר דברים היושבים בסתר עליון לבל יהנו מהם מי שאינו ראוי לאור באור החיים, ע"כ לשון האוהחה"ק.

ובדרך צחות, את מספר ימיך אמלא שהקב"ה יושב וממלא שנותיהם של צדיקים מיום אל יום כלומר אף שאמר רבי אבא אמר שמואל (מגילה ה' ע"א) מניין שאין מונין ימים לשנים שנאמר לְחֻדְשֵׁי הַשָּׁנָה (שמות יב. ב) עם כל זאת הקב"ה יושב וממלא שנותיהם של צדיקים מיום ליום דהיינו שמהימים הוא יתברך שמו ממלא להם לשנים, ובזה עיין מה שכתבנו בפרשת וילך על הפסוק וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים בֶּן מֶאָה וְעֶשְׂרִים שָׁנָה אָנֹכִי הַיּוֹם (דברים לא. ב).

בימי אסתר הקדימו קיימו בעשיה לקיבלו בשמיעה
וַיִּקַּח סֵפֶר הַבְּרִית וַיִּקְרָא בְּאָזְנֵי הָעָם וַיֹּאמְרוּ
כֹּל אֲשֶׁר דִּבֶּר ה' נַעֲשֶׂה וְנִשְׁמָע (שמות כד. ז).

במסכת מגילה (ו' ע"א) תניא רבי אליעזר אומר אסתר ברוח הקודש נאמרה וכו', אמר שמואל אי הואי התם הוה אמינא מילתא דעדיפא מכולהו שנאמר קיימו וקבלו (אסתר ט. כז) קיימו למעלה מה שקיבלו למטה, אמר רבא לכולהו אית להו פירכא לבר מדשמואל דלית ליה פירכא, והקשו בתוס' שאף לשמואל איכא פירכא שהרי איצטריך קרא לדרשא אחרני דאמר רבא (שבת פח ע"א) הדור קבלוה בימי אחשורוש דכתיב קיימו וקבלו הַיְהוּדִים קיימו מה שקיבלו כבר, ותירצו בתוס' שעם כל זאת תרתני שמעינן מהפסוק, עיין שם בתוס'.

ובחשק שלמה הביא מהגר"א דכיון שהכתיב הוא קיימו וקבל ואילו הקרי הוא קיימו וקבלו על כן שפיר איכא למיגמר

לא יראני האדם וחי ויאמר ה' הנה מקום אתי ונצבת על הצור והיה בעבר בדי ושמתיך בנקרת הצור ושלתי כפי עליך עד עברי והסרתי את כפי וראית את אחרי ופני לא יראו (שמות לד. יח-כא-כב-כג) כתב בכתר נהורא (הנדפס בסידור בארדיטשוב להרה"ק רבי אהרן זעליצוב ובלגרייא מחברייא קדישא של גדולי תלמידי הבעש"ט) בתפילת תכנת שבת שבמוסף ליום השבת, ויאמר הראני נא את כבודך ויאמר לא תוכל לראות את פני כלומר שאם שאלתך לראות פני זה אי אפשר ואין המניעה מצד שלי אלא מצד שלך כי לא יראני האדם וחי, והמפת לזה הוא הנה מקום אתי שאני אין סוף אבל אתה במקום ולראיתך יש סוף, ושום נברא שיש לראיתו סוף אין יכול להקיף עם ראייה שיש לה סוף את האין סוף וכו', אך ונצבת על הצור והיה בעבור כבודי ושמתיך בנקרת הצור שהיא מערה שעמד בה אליהו ושכותי כפי עליך עד עוברי פירוש שיהיה לך תחילה כל כך אור והשגה ומאור פנים כמו אדם הראשון שנאמר בו אחר וקדם צרתי ותשת עלי כפכה (תהלים קלט. ה) ואחר כך תתעלה למדרגה יותר גדולה עד שזה האור של אדם הראשון שהיה לך יהיה כמו גשמיות נגדך, על כן והסרתי את כפי (שמות לג. כג) שזה כמו התפשטות הגשמיות פירוש יהיה צריך לך התפשטות הגשמיות כאשר וראית את אחורי, וכיון שלמראה אחר יהיה צריך התפשטות הגשמיות, אם כן מעצמך תדע כי לפני לא יראו, כי כששאל משה רבינו עליו השלום הראני נא את כבודך רצה להשיג שיהיה תחילת השגתו מהשגה עליונה של

הנה ברש"י על הפסוק ומשה לא ידע כי קרן עור פניו (שמות לד. כט) מהיכן זכה משה לקרני ההוד, רבותינו אמרו מן המערה שנתן הקב"ה ידו על פניו שנאמר ושכותי כפי, ע"כ. נמצא שלא כמשה אצילי בני ישראל שאליהם לא שלח ידו וממילא לא זכו לקירון עור פנים כמשה מה שאין כן למשה שך כפו ומכאן זכה לקירון עור פנים. עוד עיין מה שכתבנו בזה לקמן על הפסוק ושלתי כפי עליך (שמות לג. כב).

מכפו וידו של הקב"ה בא להצדיק קירון עור פנים הקירון שבא להצדיק מכפו וידו של הקב"ה יתברך שמו מרומז גם בדברי רבא במסכת פסחים (ח ע"א) מאי דכתיב ונגה באור תהיה קרנים מידו לו וישם חביון עזה (חבוקק ג. ד), למה צדיקים דומין בפני שכינה, כנר בפני האבוקה, וברש"י קרנים מלשון כי קרן עור פניו, וזהרורין מיד הקב"ה לו לצדיק, מזיו של הקב"ה ילכו זהרורין להקרין פני הצדיקים ולא יהיה אורם שוה לאורו אלא כנר בפני האבוקה, ע"כ. הרי קרנים להצדיק מידו של הקב"ה. ובפסוק ונגה כאור תהיה עיין מה שכתבנו לקמן על הפסוק והיה ברדת משה מהר סיני וגו' ומשה לא ידע כי קרן עור פניו בדרבו אתו (שמות לד. כט).

ואם אני הקטן ודאי שאיני ראוי לאור באור החיים ולידע במה שבעל האוהחה"ק נשמר מהעלות עלי ספר אותן דברים היושבים בסתר עליון, אך עדיין לפי צמצום דעתנו אפשר לומר לפי שבפסוקים ויאמר הראני נא את כבודך ויאמר לא תוכל לראות את פני פי

האלפא ביתא שעל ידם ברא השם יתברך כל העולמות, ע"כ. היוצא לעניינינו מכל זה הוא שושכותי כפי עליך עד עוברי זה תהליך הדרגתי בשביל להגיע אל וראית את אחורי. ממילא אל אצילי בני ישראל לא שלח ידו להיות כמו אצל משה רבינו, ואמנם ויחזו את האלהים אך ראייתם זו אינה אפס קצהו של אי ראייתו של משה רבינו בגלל הושכותי כפי, כי אצל משה רבינו שכביכול היה זה הסתרה, היה זה תהליך בשביל ראייה וכנ"ל.

כל המצוות כולן כוללים בעשרת הדברות
 וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה עֲלֵה אֵלַי הִהְרֵה
 וְהָיָה שָׁם וְאִתְּנָה לְךָ אֶת לַחַת הָאֶבֶן
 וְהַתּוֹרָה וְהַמִּצְוֹת אֲשֶׁר כָּתַבְתִּי
 לְהוֹרְתָם (שמות כד. יב).

ברש"י ויאמר ה' אל משה לאחר מתן תורה, את לוחות האבן והתורה והמצוה אשר כתבתי להורותם, כל שש מאות ושלוש עשרה מצוות בכלל עשרת הדברות הן, ורבינו סעדיה פירש באזהרות שיסד לכל דיבור ודיבור מצוות התלויות בו, ע"כ. ועל עשרת הדברות איתא בזה"ק (יתרו ע"ב) וּבְאֵלֵינוּ תִּלְוִינָן כָּל פְּקוּדֵי אֲוִרְיֵיתָא, שִׁית מְאָה וְתִלְיָסָר פְּקוּדֵי אֲוִרְיֵיתָא כְּלָלָא דְכָלְלָא.

ובמסכת יומא (נג ע"ב) רבי שמעון בן יוחאי אומר ארון גלה לבבל שנאמר לא יִתַּר דְּבַר אָמַר ה' (מלכים ב' כ. יג, וישעיה לט. ו) אלו עשרת הדברות שבו. פירוש לא יותר

דבר היינו דיבור, כלומר לא יותר דבר הלוחות שבהן הדברות.

ולכאורה פירוש של לא יותר דבר אלו עשרת הדברות שולל את המשמעות הפשוטה של לא יותר דבר דהיינו שלא יותר דבר מאומה, כי אם לא יותר דבר הן עשרת הדברות, הרי עשרת הדברות לא יותר אבל שאר דברים יותר. אבל אחר שרבינו סעדיה יסד לכל דיבור ודיבור מצוות התלויות בו, ממילא בעשרת הדברות נכלל כל התורה כולה על כל תרי"ג מצוותיה ואין עשרת הדברות דבר פרטי אלא הוא כללי הכולל הכל, וכיון שכן, ממילא יתפרש לא יותר דבר אלו עשרת הדברות הכוללים את כל התורה כולה, כי בישראל קדושים משמעות כל התורה כולה היינו הכל, וזהו לא יותר דבר.

במשך כל ארבעים יום שנתעכב משה
 בהר חיה יהושע ממתין ומתעכב לרגלי החר
 וַיָּקָם מֹשֶׁה וַיְהוֹשֻׁעַ מִשְׁרָתוֹ וַיַּעַל מֹשֶׁה
 אֶל הַר הָאֱלֹהִים (שמות כד. יג).

ברש"י, לא ידעתי מה טיבו של יהושע כאן, ואומר אני שהיה התלמיד מלוה לרב עד מקום הגבלת תחומי ההר שאינו רשאי לילך משם והלאה ומשם ויעל משה לבדו אל הר האלהים ויהושע נטה שם אהלו ונתעכב שם כל ארבעים יום, שכן מצינו כשירד משה וַיִּשְׁמַע יְהוֹשֻׁעַ אֶת קוֹל הָעַם בְּרָעָה (שמות לב. יז) למדנו שלא היה יהושע עמהם.

מה שיהושע נטה שם אהלו ונתעכב שם כל ארבעים יום, על זה נאמר וַדְּבַר ה' אֶל מֹשֶׁה פָּנִים אֶל פָּנִים כַּאֲשֶׁר יְדַבֵּר אִישׁ אֶל רֵעֵהוּ וְשָׁב אֶל הַמַּחֲנֶה וּמְשָׁרְתוֹ יְהוֹשֻׁעַ בֶּן נֹון נָעַר לֹא יָמִישׁ מִתּוֹךְ הָאֹהֶל (שמות לג. יא), יהושע לא ימיש מתוך האהל אשר נטה לרגלי מקום הגבלת ההר, וכמשה רבו שבכל אותן ימים היה נבדל ונפרש מהעם ומהמחנה כמו שנאמר וַיְהִי שֵׁם עִם ה' אַרְבָּעִים יוֹם וְאַרְבָּעִים לַיְלָה (שמות לד. כח) ואמר וְאִשָּׁב בְּהַר אַרְבָּעִים יוֹם וְאַרְבָּעִים לַיְלָה (דברים ט. ט) וכן וְאֶתְנַפֵּל לְפָנָי ה' כְּרֹאשׁוֹנָה אַרְבָּעִים יוֹם וְאַרְבָּעִים לַיְלָה (דברים ט. יח) וְאֲנֹכִי עִמְדָתִי בְּהַר פְּיָמִים הֲרֹאשֹׁנִים אַרְבָּעִים יוֹם וְאַרְבָּעִים לַיְלָה (דברים י. י), כן התלמיד יהושע בן נון היה נבדל ונפרש בכל אותן ימים מהעם ומהמחנה וזהו שבחו ששיבחתו תורה ומשרתו יהושע בן נון נער לא ימיש מתוך האהל, כי להיות יושב וממתין לרבו והוא לבדו ללא רבו וללא אף אחד מבני ביתו הקרובים אליו זהו שבחו וגדולתו, וכבר שיי על הפסוק יִפְקֹד ה' אֱלֹהֵי הַרוּחַת לְכֹל בָּשָׂר אִישׁ עַל הָעֵדָה אֲשֶׁר יֵצֵא לְפָנֶיהֶם וְאֲשֶׁר יָבֹא לְפָנֶיהֶם וְאֲשֶׁר יוֹצִיאֵם וְאֲשֶׁר יָבִיאֵם (במדבר כו. טז-יז) כיון ששמע משה שאמר לו המקום תן נחלת צלפחד לבנותיו אמר הגיעה שעה שאתבע צרכי שיירשו בני את גדולתי, אמר לו הקב"ה לא כך עלתה במחשבה לפני, כדאי הוא יהושע ליטול שכר שימושיו שלא מש מתוך האהל. במסירותו של יהושע כל אותן ארבעים יום שלא מש מתוך האהל, בזה הוכיח שכדאי וראוי הוא לכך והוא יצא לפניו ויבוא לפניו ויוציאם ויביאם במסירות

ובנאמנות ולא תהיה עדת ה' כצאן אשר אין להם רועה. כל מה שכדאי הוא יהושע ליטול שכר שימושיו שבשביל זה היא מנהיג ישראל, אין זה רק כשכר ליהושע כמו שבביל הצטרפות העם להנהגתו המסורה. כי משה רבינו ביקש מהשי"ת שיפקוד איש על העדה אשר יצא לפניו ואשר יבוא לפניו ואשר יוציאם ואשר יביאם במסירות ובנאמנות ולזה השיבו הקב"ה שיהושע במסירותו שלא מש מתוך האהל הרי הוא כדאי להנהיג את העם, וזהו כדאי הוא ליטול שכר שימושיו, וזאת אמר לו הקב"ה כשביקש יפקוד ה' אלהי הרוחות וגו' וזה היה ממש אחר שאמר ה' למשה עֲלֵה אֶל הַר הָעֲבָרִים הַזֶּה (במדבר כו. יב) שמסתמא גם שם היה יהושע תלמידו הנאמן יושב וממתין כנ"ל.

ועל הפסוק לָחֶם אֲבִירִים אָכַל אִישׁ (תהלים עח. כה) אמרו במסכת יומא (עו ע"א) זה יהושע שירד לו מן כנגד כל ישראל, כתיב הכא איש וכתוב התם קח לך את יהושע בן נון איש אשר רוח בו (במדבר כו. יח), וברש"י זה יהושע שעלה עם משה עד תחומי ההר שנאמר ויקם משה ויהושע משרתו וכו' כל מה שברש"י בחומש כאן, ושם היה יורד לו מן כנגד כל ישראל. וענין ירידת המן ליהושע בכמות רבה כזו, כתב בבן יהוידע שהכמות היה מסתמא שוה כשאר עומרים של ישראל אלא שירד לו מן כנגד כל ישראל באיכות, שהיה מלובש במן בחלק רוחני שעל ידו מתחכמים בתורה כל אוכלי המן כנגד חלק רוחני שבמן של כל ישראל ולכן נתחכם כנגד

המשפטים והדינים המרבים סניגוריא על ישראל
**פרשת משפטים משלמת את סדר ימי
 השובבי"ם.**

סדר פרשיות שמות וארא בא בשלח
 יתרו ומשפטים הן ימי השובבי"ם המסוגלים
 להתעלות ולתיקון כמקובל מהאר"י הקדוש
 (שער היחודים ריש פרק ד, ויש בזה סמל,
 שבמדרש (שמות רבה פרשה כא ז) בַּשָּׁעָה
 שִׁיָּצְאוּ יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם עִמְדָה מִדַּת הַדִּין
 לְקַטְרֵג אוֹתָן וכו', אֲמַרְהָ לִפְנֵי הַקְּדוֹשׁ
 בְּרוּךְ הוּא רְבוּנוּ שֶׁל עוֹלָם עַד עַכְשָׁיו הָיוּ
 אֵלּוּ עוֹבְדִים עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים וְאַתָּה קוֹרֵעַ
 לָהֶם אֶת הַיָּם וכו', ובפרשיות אלו של ימי
 השובבי"ם רואים איך ממעמד של עובדי
 עבודה זרה מתקרבים ישראל להבורא
 יתברך שמו עד שמגיעים למעמד הנשגב
 של קבלת התורה, שבפרשת שמות היו
 ישראל בשעבוד מצרים והללו עובדי
 עבודה זרה והללו עובדי עבודה זרה ואומר
 הקב"ה רְאֵה רְאֵיתִי אֶת עַנְי עַמִּי אֲשֶׁר
 בְּמִצְרַיִם וְאֶת צַעֲקוֹתָם שָׁמַעְתִּי מִפְּנֵי נַגְשָׁיו
 כִּי יָדַעְתִּי אֶת מִכְאָבָיו וְאֶרְדּוּ לְהַצִּילוֹ מִיַּד
 מִצְרַיִם וּלְהַעֲלֹתוֹ מִן הָאָרֶץ הַהוּא (שמות ג'
 ז-ח), והמשך הוא פרשת וארא ופרשת בא
 שהקב"ה מכה את מצרים ואילו ישראל
 ניצולים מהמכות וכדתנן (אבות פרק ה' משנה
 ד) עֲשֶׂרָה נִסִּים נַעֲשׂוּ לְאַבְרָהָם בְּמִצְרַיִם
 שְׁנֵי צוּלוֹ מִן הָעֵשֶׂר מְכוּת וְזוֹהוּ הָעֲשֶׂה לָנוּ
 נִסִּים וּנְקָמָה בְּפָרְעָה (מברכת גאולה שאחר
 קריאת שמע ערבית), כלומר שהנקמה בפרעה
 בעשר המכות, לנו הן נסים. ואחר כך הִנֵּה
 עֲתִנָּה עַת דְּדִים (יחזקאל טו. ח) אֵךְ וְאַתָּה עֲרַם
 וְעַרְיָה (יחזקאל טו. ז) מִן הַמַּצּוּוֹת וְנִתֵּן לָהֶם
 שְׁתֵּי מַצּוּוֹת דָּם פֶּסַח וְדָם מִלָּה וְאָמַר לָךְ
 בְּדַמְיָךְ חַיִּי (יחזקאל טו. ו) ואחר כך פרשת

כל ישראל וזכה למלאות מקום משה
 רבינו עליו השלום לשפוט את ישראל.
 הרי מדברי הבן יהודע מבואר כנ"ל
 שאחר שויעל משה לבדו אל הר האלהים
 ויהושע נטה שם אהלו ונתעכב שם כל
 ארבעים יום ושם זכה למן רוחני כנגד כל
 ישראל, לכן בשביל זה כעת כדאי הוא
 ליטול שכר שימושו.

עוד בזה, אמנם יהושע ירד לו מן באיכות
 כנגד כל ישראל, אך אין זה סותר לומר
 שגם ירד לו מן בכמות כנגד כל ישראל,
 שהרי אמר רבי ישמעאל בגמרא לעיל
 (יזמא עה ע"א) לחם אבירים אכל איש לחם
 שנבלע ברמ"ח אבירים, הרי אין ספק
 שמדובר במאכל רוחני הנבלע ואין יוצא
 וזה דבר נסי בכל אחד ואחד מישראל,
 ואצל יהושע היה הנס פי כמה וכמה,
 שלחם אבירים אכל איש זה יהושע שירד
 לו מן בכמות כנגד כל ישראל וכולו היה
 נבלע באיברי יהושע לצד מעלתו
 הרוחנית, וממילא כנ"ל מהבן יהודע
 שכעת כדאי הוא ליטול שכר שימושו
 ולהנהיג את כלל ישראל.

ואם המן היה רוחני שעל ידו מתחכמים
 בתורה כל אוכלי המן, והרי כל עצמותי
 תאמרנה ה' מי כמוך (תהלים לה. י) ואיתמר
 צואה על בשרו או ידו מונחת בבית הכסא
 רב חסדא אמר אסור לקרות קריאת
 שמע דכתיב כל עצמותי תאמרנה,
 ממילא הא בהא תליא ולכן לחם אבירים
 אכל איש לחם שנבלע ברמ"ח אבירים
 כדי שכל עצמותי תאמרנה ויתעלו
 ברוחניות להתחכם בתורה.

בשלח קריעת ים סוף וַיֵּרָא יִשְׂרָאֵל אֶת הַיָּד
הַגְּדֹלָה (שמות יד. לא) ופרשת יתרו מעמד
הנשגב של הר סיני וכל זה מורה על
התעלות מהיות עובדי עבודה זרה רחמנא
ליצלן עד התקרבות למתן תורה בתשובה
ומעשים טובים בזמן קצר של פרשיות אלו.

ומה שאחר פרשת יתרו מעמד הר סיני הנה
פרשת משפטים דיינים כי יריבון אנשים
וכו', אמרנו בב' דרכים, הדרך הא' על פי
המעשה באותו חנווני שהיה תובע לדין
תורה את שכנו בעל המלאכה שבית
מלאכתו היה ממול חנותו של החנווני בהיות
שבעל המלאכה ראה אדם שלא הבחין
כאשר צרור כספו נפל מכיסו בעת שעמד
אצל החנווני, ולאחר שיצא אותו אדם
מהחנות כרע החנווני אל מתחת לשולחן
ונטל את הצרור והסתירו אי שם בחנותו,
כעבור מספר רגעים כששב הלוקח לחפש
אחר אבידתו עשה עצמו החנווני כאינו יודע
במה דברים אמורים, ומשבעל האבידה יצא
במפת נפש ובלב כבד דלק אחריו אותו
בעל המלאכה ושאלו על מה פניו רעות,
וכשנודע כביכול מפיו על צרור הכסף
שנעלם בישרו בעל המלאכה כי אכן
האבידה נמצאה בידו ועל פי סימנים יקיים
הוא מצות השבת אבידה, משמסר האובד
את סימניו מיהר בעל המלאכה לארגן
צרור מעות התואמות בדיוק לאותן סימנים
ונתנם לאותו אדם, כעת נקפו ליבו של
החנווני שאף הוא עקב אחר הנעשה, ויפן
אל בעל המלאכה בבקשה שיטול ממנו את
צרור הכסף אך בעל המלאכה טען כי
מעולם לא היה לו שיג ושיח עם אותו
חנווני ולכן לא יקבל ממנו שום דבר, באין

ברירה תבע החנווני את בעל המלאכה
לדין תורה אצל הרה"ק רבי לוי יצחק
מברדיטשוב שפסק שהחנווני ישלם, אך
כיון שאותו בעל מלאכה אינו מוכן לוותר
על הזכות שה' המציא לידו והרי אי אפשר
לחייב אדם לקבל כסף על כן יועבר
הכסף לצדקה. ואחר זה המעשה, ממילא
אחר פרשת יתרו מתן תורה הנה זהו ואלה
המשפטים אלו הן הדינים והמשפטים
אשר תשים לפניהם, שבאם תהיו תובעים
ונתבעים בפני הדיינים, אזי אלה המשפטים
והדינים המרבים סניגוריא על ישראל,
אותם תשים לפניהם.

הלימוד מביא לידי מעשה

ובדרך ב' מה שאחר מתן תורה בפרשת
יתרו הנה פרשת משפטים דיינים כי יריבון
אנשים וכו'. אחר דאיבעיא להו (מגילה כו
ע"א) מהו למכור ספר תורה ישן ליקח בו
חדש, תא שמע דאמר רבי יוחנן משום רבי
מאיר אין מוכרין ספר תורה אלא ללמוד
תורה ולישא אשה, ודחו בגמרא דלמא
שאני לימוד שמביא לידי מעשה. ממילא
מעמד הר סיני וקבלת התורה בפרשת יתרו
הלא מעמד נשגב הוא ואמר רבי אלעזר
אמר רבי אושעיא (ברכות לב ע"ב) וְאֵנְכִי לֹא
אֶשְׁכַּחַךְ (ישעיה מט. יד) זה מעשה סיני, אך
קבלת התורה בסיני הוא בשביל לימוד
המביא לידי מעשה, נמצא אשר ואלה
המשפטים אשר תשים לפניהם לעסוק בהם
יומם ולילה כי הם חיינו ואורך ימינו הוא
התכלית הנרצה היוצא לנו ממעמד הר
סיני, ולכן אחר פרשת יתרו מוסיף והולך
בפרשת ואלה המשפטים אשר תשים
לפניהם להגות בהם יומם ולילה.

הפטרת משפטים

רק את הפסוק שבספר ירמיה אם לא בריתי יומם ולילה ולא את הפסוק והגית בו יומם ולילה שהוא מספר יהושע, ומה שרש"י הוסיף את הפסוק והגית בו יומם ולילה, זה לפרש שנקמת ברית התורה היא על ביטולה, שאם בריתה היא יומם ולילה כנאמר אם לא בריתי יומם ולילה, והרי גם נאמר והגית בו יומם ולילה, וממילא נקמת ברית התורה היא אף על ביטול מצות והגית בו יומם ולילה. זהו שאמרו בגמרא בעוון עינוי הדין ועיוות הדין וקלקול הדין וביטול תורה וכו'.

ואילו ברש"י מסכת עבודה זרה (ג ע"א) ד"ה אם לא בריתי יומם ולילה וכו', אם לא בריתי שכתבתי שתהא נוהגת יומם ולילה והיינו תורה דכתיב והגית בו יומם ולילה וכו'.

עוון ביטול תורה

כֹּה אָמַר ה' אִם לֹא בְרִיתִי יוֹמָם וְלַיְלָה חֲקוּת שָׁמַיִם וָאָרֶץ לֹא שָׁמַתִּי (ירמיה לג. כה).

במסכת שבת (לג ע"א) בעוון עינוי הדין ועיוות הדין וקלקול הדין וביטול תורה חרב וביזה רבה ודבר ובצורת בא ובני אדם אוכלין ואינן שבעין ואוכלין לחמם במשקל דכתיב וְהִבֵּאתִי עֲלֵיכֶם חֶרֶב נִקְמַת נֶקֶם בְּרִית גּוֹ' (ויקרא כו. כה) ואין ברית אלא תורה שנאמר אם לא בְּרִיתִי יוֹמָם וְלַיְלָה גּוֹ' וּכְתִיב בְּשִׁבְרֵי לְכֶם מִטָּה לְחֶם וְאָפוּ עֶשֶׂר נְשִׁים גּוֹ' (ויקרא כו. כו) וכו', וברש"י ד"ה חרב וביזה רבה דכתיב נקם ברית ואין ברית אלא תורה שנאמר אם לא בְּרִיתִי יוֹמָם וְלַיְלָה וְהִגִּיתְ בּוֹ יוֹמָם וְלַיְלָה (יהושע א. ח) ע"כ. הנה בגמרא הזכירו